

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Yleiset huomiot

Mehiläinen kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta sosiaalihuoltolain muuttamiseksi. Esityksen tavoitteet – sosiaalihuollon asiakasprosessin sujuvoittaminen, sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen aseman selkeyttäminen sekä palvelujen vaikuttavuuden vahvistaminen – ovat kannatettavia.

Esityksellä pyritään samanaikaisesti hillitsemään julkisen talouden menokasvua muun muassa asiakasmaksuja korottamalla ja painottamalla perustason palveluja. Esityksessä tunnistetaan myös tarve kehittää sosiaalihuollon tiedolla johtamista ja kustannusvertailua.

Mehiläinen korostaa, että uudistuksen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää palvelujen laadun ja vaikuttavuuden systemaattista varmistamista sekä kustannusvaikuttavuuden läpinäkyvää vertailua eri tuotantotapojen välillä.

Esityksen tavoitteet ovat sinänsä perusteltuja, mutta esitetyt muutokset eivät tue niiden saavuttamista kaikilta osin – esimerkiksi oikea-aikaisen tuen varmistamisen osalta. Asiakkaiden palvelutarve ei poistu tai muutu teknisillä lakimuutoksilla, eikä säästöjä synny siirtämällä asiakkaita erityislain piiristä yleislain mukaisten palveluiden piiriin.

Hyvinvointialueiden järjestämismvapaus ja kustannusohjaus

Lakiesitys vahvistaa hyvinvointialueiden järjestämismvastuuta ja mahdollisuuksia päättää palvelujen tuottamistavasta. Järjestämismvastuun vahvistuminen edellyttää, että päätöksenteon tueksi on saatavilla riittävä, vertailukelpoinen ja julkinen kustannus- ja vaikuttavuustieto eri tuotantotavoista. Ilman tätä tietopohjaa monituottajamallin hyödyt voivat jäädä hyödyntämättä ja investoinnit esimerkiksi hoiva-asumisen rakennuskantaan saattavat vähentyä.

Ilman velvoittavaa kustannusläpinäkyvyyttä päätöksenteko ja analyysi omien ja ostopalveluna hankittujen palveluiden osalta voi perustua oletuksiin eikä tosiasialliseen vertailutietoon, mikä voi heikentää koko palvelujärjestelmän kustannusvaikuttavuutta. Esimerkiksi hyvinvointialueet voivat vähentää ja oikaista kustannuksia tuottamistaan palveluista perusteettomasti ja tämä luo väärän perustan kustannusten vertailulle ostopalveluiden kanssa. Tämän johdosta olisi tärkeää avata erityisesti päätöksentekijöiden tueksi tarkasti hyvinvointialueiden palvelutuotannon kustannusrakenne. Mikäli hyvinvointialueiden järjestämismvastuuta lisätään ilman oikeudenmukaista ja tasapuolista kustannusten avaamista, syntyy riski siitä, että julkiset menot kasvavat huomattavasti nykyiseen tilanteeseen verrattuna.

Palvelurakenteen muutos ja vaikuttavuus

Palvelurakenteen painottaminen perustason palveluihin on ymmärrettävää. Samanaikaisesti on kuitenkin riski, että tehostettu kustannusohjaus johtaa palvelujen sisällön kaventumiseen. Riskinä on myös se, että vaativampien palveluiden piiriin ei päästä, vaikka olisi tarve. Erityisesti asumispalveluissa on vaarana, että palvelut muotoutuvat pääosin valvontaan ja perustason hoivaan perustuviksi, jolloin kuntouttava työote ja elämänlaadun tukeminen jäävät toissijaisiksi.

Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus – oikeusturva ja muutoksenhakukelpoisuus

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaalityöstä ja -ohjauksesta ei jatkossa tehdä muutoksenhakukelpoisia hallintopäätöksiä. Tämä muutos voi olla ongelmallinen asiakkaan oikeusturvan kannalta. Vaarana on, että sekä asiakkaan että sosiaalihuollon viranhaltijan oikeusturva vaarantuu, mikäli työskentelystä ei jää muutoksenhakukelpoista dokumentaatiota. Kirjaamisen merkitys asiakkaan oikeusturvan osalta korostuu erilaisissa erimielisyystilanteissa, jotka saattavat yleistyä, mikäli palveluiden toissijaisuus suhteessa sosiaalityöhön ja -ohjaukseen johtaa kielteisiin päätöksiin tai viiveisiin asiakkaan tarvitsemien palveluiden toteutuksessa.

Ehdotetun 14 a §:n 2 momentin edellytykset sosiaalipalvelujen järjestämiselle ovat erityisen huolestuttavat: palveluja järjestetään vasta, jos ammatillinen asiantuntijatyö ei yksinään riitä ja tuen tarpeeseen ei muutoin voida kohtuudella vastata. Nämä edellytykset ovat kohtuuttoman korkeat ja vaarantavat varhaisen tuen palveluiden oikea-aikaisen toteutumisen.

Lapsiperhepalvelut

Ehdotus kokoaisi useita eri palveluita yhteen lapsiperhepalveluksi, millä tavoitellaan selkeämpää, joustavampaa ja erilaiset tarpeet paremmin huomioivaa palvelukokonaisuutta. Tavoite on sinänsä kannatettava, mutta sen toteutukseen liittyy joitakin riskejä. Mehiläisen näkemykset esitetään tarkemmin Familiar Oy:n jättämässä erillisessä lausunnossa.

Työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuki

Esityksen tavoite yhdistää työikäisten toimintakykyä, osallisuutta ja työllistymisen edellytyksiä tukevia palveluja yhdeksi kokonaisuudeksi on sinänsä kannatettava. Kuntouttavan työtoiminnan poistumisen myötä asiakkaat menettävät kuitenkin toimintaan osallistumiseen liittyneitä etuuksia, kuten matka- ja kulukorvauksia. Kun palveluun osallistumisen velvoitteita ja kannustimia heikennetään tai niitä ei ole, on riskinä, että osa asiakkaista jää kokonaan sosiaalipalveluiden ulkopuolelle – mikä voi myöhemmin johtaa lisääntyneeseen raskaampien palveluiden tarpeeseen. Sosiaalisen kuntoutuksen asema ja sen suhde päihde- ja riippuvuuskuntoutukseen jää esityksessä epäselväksi ja kaipaa lisätäsmennystä.

Palveluluokkien joustavuus ja sääntelyn tulkinta

Esityksessä lisätään asiakasprosessin joustavuutta ja vähennetään menettelysääntelyä. Tämä voi käytännössä johtaa palveluluokkien välisten rajojen hämärtymiseen, erityisesti asumispalveluissa.

Epäselvät palvelumäärittelyt vaikeuttavat palvelujen suunnittelua, kilpailutusta ja toteuttamista sekä lisäävät alueellista vaihtelua. Tämä voi myös johtaa siihen, että hyvinvointialueen hallinnollista resurssia tulee lisätä.

Asiakassuunnitelma, omatyöntekijä ja palvelutarpeen arviointi

Asiakassuunnitelman roolin keventäminen voi olla riski asiakkaan oikeusturvan kannalta. Asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan ja hänen asiassaan keskeisten ammattilaisten kanssa yhteistyössä laaditut tavoitteet, toimenpiteet ja vastuut. Mikäli sen roolia kevennetään merkittävästi tai siitä luovutaan joissakin tilanteissa kokonaan, asiakasprosessissa ei enää ole yhdessä laadittua kokonaiskuvaa tilanteesta – mikä heikentää asiakkaan osallisuutta, sitoutumista sekä palvelujen vaikuttavuutta.

Palvelutarpeen arvioinnin sääntelyn väljeneminen muodostaa lisäksi merkittävän riskin. Palvelutarpeen arvioinnin pinnallisuus tai sen toteuttamatta jättäminen voi heikentää asiakkaiden pääsyä palveluihin oikea-aikaisesti. On varmistettava, että sosiaalihuollossa säilyy jatkossakin riittävä velvoittavuus palvelujen toteutumisesta kohtuullisessa ajassa, jotta asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu ja oikeusturva toteutuvat. Esityksessä on myös täsmennettävä menettelyä tilanteissa, joissa asiakkaan ja ammattilaisen arviot tuen tarpeesta poikkeavat toisistaan.

Asiakasmaksujen korotukset

Asiakasmaksujen korotukset ovat merkittävin yksittäinen muutos asiakkaiden näkökulmasta. Korotukset voivat nostaa palveluun hakeutumisen kynnyistä, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden osalta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon rajapinta

Lakiesityksen tavoitteena on parantaa sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiota. Samanaikaisesti sääntelyn joustavoittaminen lisää riskiä vastuiden epäselvyydestä jo entisestään epäselvään tilanteeseen. Olisi tärkeää pystyä määrittelemään sosiaali- ja terveystalouden raja erityisesti asukastietoja kirjattaessa, jotta ei tehdä päällekkäistä työtä.

Ilman selkeitä vastuunjakoja asiakkaan palvelukokonaisuus voi pirstoutua ja palvelun vaikuttavuus heikentyä.

Mehiläisen ehdotukset

Mehiläinen esittää, että lainsäädäntöä täsmennetään seuraavasti:

- Kustannus- ja vaikuttavuusvertailu tulee säätää läpinäkyväksi ja vertailukelpoiseksi eri tuotantotapojen välillä. Monituottajamallin toimivuus tulee varmistaa osana järjestämisvastuuta.
- Palvelujen sisällölliset laatu- ja vaikuttavuusvaatimukset tulee turvata erityisesti asumispalveluissa.
- Palveluluokkien määrittelyä tulee täsmentää tulkinnanvaraisuuden vähentämiseksi.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon vastuut tulee määritellä selkeästi.

Yhteenveto

Uudistuksella tavoitellaan palvelujen sujuvuutta ja kustannusten hallintaa. Toteutuksessa on kuitenkin useita kysymysmerkkejä ja riskejä, jotka liittyvät palvelujen vaikuttavuuteen, palvelurakenteen selkeyteen sekä eri tuotantotapojen tasapuoliseen tarkasteluun.

Mehiläinen korostaa, että uudistuksen onnistuminen edellyttää tietoon perustuvaa johtamista, kustannusläpinäkyvyyttä sekä asiakaslähtöistä ja vaikuttavaa palvelukokonaisuutta. Lisäksi on varmistettava, että asiakkaiden oikeusturva, palvelutarpeen arvioinnin laatu ja palveluprosessin jatkuvuus eivät vaarannu sääntelyn joustavoittamisen seurauksena.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

-

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

-

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

-

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

-

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

-

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

-

Perustelut tiiviisti?

-

Lampinen Marina
Mehiläinen